CONSTITUȚIA ROMÂNIEI DIN 1923: SURSĂ DE MODERNIZARE ȘI DEZVOLTARE CREATOARE A CONSTITUȚIONALISMULUI

THE ROMANIAN CONSTITUTION OF 1923: SOURCE OF MODERNIZATION AND CREATIVE DEVELOPMENT OF CONSTITUTIONALISM

Andrei SMOCHINĂ, dr. hab., prof. univ., Universitatea de Stat din Moldova
E-mail: studii_juridice@yahoo.com

Carolina SMOCHINA, dr., prof. univ., European University of Lefke
E-mail: csmochina@eul.edu.tr

CZU: 342.4(498)"1923" **DOI: https://doi.org/10.5281/zenodo.8412748**

Abstract: *100 years ago, on 26 and 27 of March, the adoption of the Constitution of Romania set modern standards and legal norms, being very advanced and democractic in many aspects during interwar period. Romania was defined as a unitary and indivisible national state, with an inalienable territory. With these evaluation criteria, The 1923 Constitution of Romania became Romania's visiting card.*

In this historical context, today we celebrate important national democratic values, which have prevailed despite totalitarian and authoritarian experiences. At the same time, the scientific conference is organized in honor of academician Ion Guceac. We take this opportunity to express our most sincere congratulations to one of the most well-known and outstanding scholar in the area of his expertise, the Constitution and constitutionalism.

Keywords: *modernization, creative development, constitutionalism, democracy, national state, rule of law, sovereignty, independence, citizenship, human rights.*

100 de ani în urmă la 26 și 27 martie a fost adoptată Constituția României - constituție care a întrunit toate normele juridice și standardele moderne după primul Război Mondial. România devine stat național, unitar și indivizibil, și că teritoriul României era inalienabil [1, p. 275]. Constituția proclama votul uni-

versal, egal, direct și secret, pentru toți locuitorii, începând cu vârsta de 25 de ani. Constituția stabilea că românii, fără deosebire de origine etnică, de limbă și religie, se bucurau de toate libertățile și drepturile stabilite prin legi.

Cu aceste criterii de apreciere Constituția din 1923 a devenit cartea de vizită a României. Un demers științific la o asemenea distanță este la fel de necesar ca o lecție despre istoria națională, ca o istorie familială.

Orice țară democratică își dorește o Constituție. Iată de ce adoptarea Constituției reprezintă un eveniment important în istoria oricărei țări, deoarece știm că constituțiile garantează separația puterilor, statul de drept și protecția drepturilor și libertăților fundamentale ale omului, se bucură de calitatea de factor stabilizator al societății.

Aniversarea unui centenar de la adoptarea Constituției din 1923 care continuă să fie o bază teoretică, instituțională [2, p. 350] și constituie, în același timp, un prilej pentru a face unele bilanțuri, aprecieri asupra aspirațiilor poporului român la acea vreme. Cercetătorii analizează parcursul istoric constituțional al României și într-adevăr, consecințele definitorii ale momentului istoric de acum un veac s-au exprimat într-o sintagmă unică: desăvârșirea statului național român [3, p.7].

Suntem convinși că în cadrul conferinței de azi participanții vor aduce aprecieri și evaluări, pentru a putea conștientiza realizările poporului român, îndeplinind prevederile constituționale.

În același timp Conferința științifică este organizată In honorem academician Ion Guceac. Acest eveniment este un omagiu pe care lumea juridică îl adresează Domnului Ion Guceac, profesor universitar, doctor habilitat în drept, academician. Aducem cu această ocazie cele mai sincere felicitări dlui Ion Guceac.

Cu adevărat, este un valoros om de știință, animat permanent de dorința cunoașterii și o personalitate notorie a învățământului juridic, promotor al adevărului și dreptății, cercetător cu vocație, căruia i-a dăruit mai mult de 30 de ani.

Domnia sa a adus o contribuţie esenţială pe tărâmul jurisprudenței, precum la opera de edificare a statului de drept. Așadar, nu întâmplător genericul forului științific este dedicat tocmai împlinirii celor 100 de ani de la adoptarea Constituției României din 1923. În această ordine, venim să aducem în fața comunității științifice, dar și a publicului în general aportul incontestabil al Profesorului și Omului, Ion Guceac. Numeroasele sale cercetări în domeniul constituționalismului, inclusiv volume ştiinţifice, articole, recenzii, publicaţii în

ziare şi reviste, fac cinste nu numai jurisprudenţei şi învăţământului statului nostru, ci şi ştiinţei în ansamblu, cu bogăţie de argumente.

Academicianul Ion Guceac, unul dintre cei mai cunoscuți și valoroși savanți în problemele Constituției și a constituționalismului afirmă că la baza Constituției Republicii Moldova se află modelul francez al constituționalismului, care a fost preluat de majoritatea statelor europene cum ar fi: România, Suedia, Spania, Belgia, Norvegia, Olanda, Grecia etc

Mai mult ca atât, dl Ion Cuceac este recunoscut ca fondator al direcției științifice „Democratizarea sistemului constituțional din Republica Moldova – parte integrantă a constituționalismului european". În acest sens, procesul de formare a constituționalismului este unul din cele mai importante evenimente din istoria universală a civilizației

Mă bucur să văd în această sală părinții fondatori, autorii, arhitecții textului Constituției Republicii Moldova din 29 iulie 1994, fiind apreciați și ca „artileria grea". Nu voi analiza tot traseul constituțional al țării noastre. Este cazul ca în discursul meu să numesc cu această ocazie profesorii din cadrul Universității de Stat din Moldova care au fost antrenați și au investit speranța cetățenilor noștri în fiecare articol al Constituției. Să fiu înțeles corect – fiecare instituție se mândrește și se laudă cu cei mai buni profesori ai săi din cele mai vechi timpuri.

Îmi amintesc, nu cu tristețe, despre evoluțiile politice și geopolitice din anii '90 ai secolului trecut, când Sovietul Suprem al RSS Moldova a format Comisia pentru elaborarea proiectului noii Constituții prin Hotărârea nr.118 din 19 iunie1990, iar mai apoi, în mai puțin de o săptămână, la 23 iunie 1990 Sovietul Suprem al RSS Moldova a proclamat solemn Declarația Suveranității Republicii Sovietice Socialiste Moldova care a stabilit supremația Constituției și a Legilor RSS Moldova pe întreg teritoriul țării. Concluzia care se desprinde este că adoptarea Declarației de suveranitate din 23 iunie 1990, Declarației de independență din 27 august 1991 reprezintă acte de deschidere a poporului nostru spre un nou drum, în baza unui nou proiect, influențat de transformările survenite în viața politică a neamului nostru. Trebuie să știm cum ne-am obținut suveranitatea, independența, pentru a percepe unde mai avem de lucrat la rădăcinile compartimentului nostru cotidian, dacă nu cumva suntem pe punctul de a repeta erorile trecutului [4, p. 601]. Oricum, anul 1990 s-a afirmat ca anul de referință pentru istoria statului nostru.

Spre sfârșitul anului 1990, în Comisia pentru elaborarea proiectului

Constituției au fost prezentate două variante conceptuale: una elaborată de grupul de lucru format de Parlament, condus de dl Boris Negru, șeful Secției pentru problemele legislației și ordinii de drept din cadrul Aparatului Parlamentului, și alta de grupul de lucru de la Academia de Științe a Moldovei, condus de dl Ilie Rotaru [4, p.23]. Comisia a analizat minuțios materialele prezentate și a decis să dea prioritate variantei conceptuale propuse de grupul de lucru al Parlamentului, luând-o ca document de bază.

Din acest grup făceau parte doctrinarii noștri: Alexandru Arseni, Cotorobai Mihai, Negru Boris, Raisa Grecu, Tudor Negru, Roșca Teodor). tot atunci la grupul de lucru au aderat profesorii Nicolae Osmochescu, Andrei Smochină, Victor Volcinschi, Gheorghe Cușco și Vladimir Mocreac). Menționăm rolul important al Comisiei constituționale în frunte cu primul președinte al Republicii Moldova, dl Mircea Snegur, apoi a Comisiei constituționale conduse de Președintele Parlamentului, dl Petru Lucinschi.

Grupul de lucru nominalizat, a cărui activitate era coordonată de dl Victor Pușcaș și condusă de dl Boris Negru a studiat minuțios constituțiile din aproximativ 60 de state contemporane ale lumii, (Constituțiile României fiind pe masa de lucru al Comisiei în prim plan) a întocmit un proiect general care conținea problemele – cheie ale constituționalismului contemporan: forma și regimul de guvernământ, structura și modul de organizare a statului, drepturile și libertățile omului, problema cetățeniei, baza economică, politico - socială a statului etc., precum și principiile care le guvernează [4, p. 24].

Urmează următorul pas adoptarea Hotărârii Prezidiului Sovietului Suprem al RSS Moldova despre formarea grupei de lucru pentru pregătirea proiectului noii Constituții din 26 martie 1991. Grupul de lucru (Alexandru Arseni, Cotorobai Mihai, Osmochescu Nicolae, Negru Boris) care trebuia să prezinte Comisiei proiectul menționat până la 20 aprilie 1991.

În lunile care au urmat inteligheția noastră a știut să dezvolte o profundă dezbatere a principiilor unanim recunoscute, menite să consolideze statul Republica Moldova și să impulsioneze mersul său pe calea democrației și prosperității. Grupul de lucru a prezentat Comisiei pentru elaborarea proiectului Constituției Republicii Moldova informații ample și a ținut cont de toate obiecțiile membrilor Comisiei. În februarie 1993 proiectul Constituției a fost definitivat și prezentat Parlamentului. Însă progrese însemnate nu s-au realizat. Parlamentul a refuzat să adopte Constituția. Motivul, fiind divizarea Parlamentului în fracțiuni

diametral opuse. Textul proiectului Constituției a fost aprobat doar ca variantă de bază, care urma să fie publicată în presă și propusă societății spre dezbatere. Este de la sine înțeles că instrumentul de vasalizare a lumii ruse continua să funcționeze.

Parlamentul nou ales din 104 deputați la 24 februarie a creat o nouă Comisie la 1 aprilie 1994 care a lucrat asupra textului proiectului Constituției. Proiectul Constituției a fost definitivat de grupul de lucru în următoarea componență: Boris Negru (conducător), Mihai Petrache, Raisa Grecu, Ion Plămădeală, Ilie Teacă, Alexandru Arseni, Mihai Cotorobai, Nicolae Osmochescu, Andrei Smochină. Tudor Panțâru, Gheorghe Cușco. Însă după in volum considerabil de muncă și de data aceasta proiectul în varianta propusă de grupul de lucru nu a fost aprobat din cauza coraportului inegal de forțe din cadrul Comisiei pentru definitivarea proiectului [4, p.25]. În aceste condiții era necesară modificarea opticii asupra instaurării unui traseu inaplicabil și plin de bariere pentru țara noastră. Pentru mulți cetățeni nu a fost ușoară conștientizarea noilor oportunități din acele timpuri, chiar și poziția precaută a României față de relațiile cu Republica Moldova.

Este cazul să explicăm că Prezidiul Parlamentului a întocmit un plan de acțiuni privind organizarea și desfășurarea discutării de către popor a proiectului Constituției, scopul fiind evidența, sistematizarea și sintetizarea propunerilor și obiecțiilor la proiectul de Constituție.

Proiectul Constituției a fost discutat pe larg de întregul popor și analizat pe larg în cadrul Conferinței științifice internaționale, care a avut loc la Chișinău, proiectul a fost avizat pozitiv de multe organisme internaționale ca cel mai bun proiect de constituție la acea perioadă. Amintesc, că Comisia pentru elaborarea proiectului nu s-a decis la un model pe care să-l copie.

Ca urmare, Comisia pentru elaborarea proiectului de constituție, fiind autonomă în identificarea și motivarea soluțiilor constituționale, la baza conceptului Constituției a fost pus acele principii unanim recunoscute, realizarea practică a cărora ne permite a ne rupe definitiv de acea atmosferă a trecutului, care mai continua să ne încătușeze, luând cale ireversibilă a democratizării și prosperării sociale, calea de perspectivă a întregii comunități umane ne spune dl Boris Negru [4, p. 601].

Varianta finală a proiectului Constituției Republicii Moldova a fost elaborată de grupul de lucru condus de dl Boris Negru, în calitate de experți de bază fiind desemnați domnii Nicolae Osmochescu și Andrei Smochină.

După cum era programat în ziua de 29 iulie 1994, în urma unor dezbateri aprinse, impresionante, și de lungă durată, Parlamentul Republicii Moldova a adoptat Constituția statului nostru. De reținut faptul că Parlamentul Republicii Moldova și-a ținut dezbaterile asupra proiectului noii Constituții într-o atmosferă politică destul de tensionată și grea, iar uneori chiar dramatică.

Fără îndoială evenimentul principal al zilei de 29 iulie 1994 a fost semnarea nominală a Constituției Republicii Moldova. Pentru adoptarea Constituției Republicii Moldova au votat – 83 deputați, contra – 19 deputați. În aceiași zi, în conformitate cu Constituția care a fost semnată Președintele Parlamentului dl Petru Lucinschi, prezintă Constituția Republicii Moldova spre promulgare Președintelui Republicii Moldova, Domnului Mircea Snegur. Decretul privind promulgarea Constituției Republicii Moldova a fost semnat în aceiași zi la 29 iulie 1994 și s-a dispus editarea ei de către Guvernul Republicii Moldova. Astfel, a fost realizată una din cele mai importante condiții pentru ca statul nostru să-și ocupe locul său bine meritat în Comunitatea mondială. În Comunitatea Statelor Europene [4, p. 72].

Considerăm că preocuparea pentru o bună și o echitabilă societate reprezintă tema constantă ce se regăsește pe parcursul întregii istorii a neamului nostru.

Constituirea unui sistem unic de valori nu va produce rezultate poporului nostru, din moment ce căutările pentru aceasta vor fi întreprinse în afara contextului consfințit în Constituție: Republica Moldova este un stat suveran și independent, unitar și indivizibil în limitele frontierelor RSS Moldovenești la 1 ianuarie 1990, respectându-se principiile și normele unanim recunoscute ale dreptului internațional.

În această ordine de idei de menționat, suntem convinși că diverse aspecte ale problematicii propuse în cadrul Conferinței de azi au devenit și, suntem siguri, vor constitui obiect de discuții pentru cercetători și nu numai.

Referințe bibliografice:

1. Bitoleanu I. Introducere în istoria dreptului. Constanța: Europolis, 2005.
2. Popa V. Tratat de drept constituțional și instituții politice. Chișinău, 2021.
3. Duțu M. Un secol de stat național, unitar și indivizibil. În: Studii și cercetări juridice. Serie nouă. Anul 7(63), nr. 1 ianuarie-martie, 2018.
4. Kuciuc V., Pușcaș V. Constituția Republicii Moldova – 25 ani. Chișinău: Pontos, 2020.